

Siyer Araştırmalarında Yapay Zekâ Kullanım İmkânı

Dr. Öğretim Üyesi Abdulaziz Kıranşal | ORCID: 0009-0009-0642-8423 | abdulazizkiransal@artuklu.edu.tr
Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Mardin, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/0396cd675>

Öz

Son yıllarda hızla gelişen yapay zekâ teknolojileri, geniş veri setlerini hızlı bir şekilde analiz etme kapasitesine sahip sistemler aracılığıyla; metin madenciliği, karşılaştırmalı analiz, doğal dil işleme, sınıflandırma ve içerik özetleme gibi özellikleriyle tüm ilmi alanlarda olduğu gibi, genelde ilahiyat özelde ise siyer çalışmalarında da kullanılmaya başlanmıştır. Bu makale siyer araştırmalarında yapay zekâ teknolojilerinin sağladığı imkanlar ve beraberinde getirdiği etik riskleri ele almaktadır. Yapay zekâ teknolojileri, siyer araştırmalarında veri ve metin madenciliği, prosopografi ve sosyal ilişki analizi, görselleştirme ve simülasyon, mekânsal analiz ve haritalandırma gibi birçok yeni imkân sunmaktadır. Ancak siyer sahası yalnızca tarihi bilgilerin aktarılmasından ibaret değildir. Zira siyer Hz. Peygamberin hayatını konu alması bakımından İslam toplumların inanç, ahlak, hukuk ve değerler sistemini şekillendiren temel referanslara kaynaklık etmektedir. Tüm bunlardan dolayı yapay zekâ destekli siyer araştırmalarında Hz. Peygamber'in dini misyonunu ve siyerin temel ruhunu ihmal etmeyecek yöntemler geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yapay zekâ algoritmalarının işleyiş süreçlerinin belirsizliği, yapay zekâ uygulamalarına kaynaklık eden veri setlerinin büyük oranda batı menşeli kaynaklardan dijitalleştirilmiş olması, yapay zekâ algoritmalarının geliştiricilerinin değerlerini yansıtmaya potansiyeline sahip olması ve söz konusu sistemlerinin yaptığı analizlerin ve ürettiği verilerin hem metodolojik açıdan hem de içerik açısından İslami ilimler geleneğine uygunluğunu denetleyebilecek mekanizmaların olmaması bir çok etik riski de beraberinde getirmektedir. Yine yapay zekâ etiği konusunda henüz “İlahiyat Araştırmalarında Yapay Zekâ Etik Belgesi” oluşturulamaması bu teknolojilerin siyer alanında kullanımında farklı bir hassasiyet gözetilmesini zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde siyer alanında kontrolsüz, denetimsiz ve etik ilkelerden uzak bir yapay zekâ kullanımı, Hz. Peygamberin şahsiyeti ve manevi konumundan, Kur'an'dan ve dini değerlerden bağımsız bir peygamber algısının oluşmasına sebebiyet verecektir. Ayrıca dini değerlerde aşınma, bilgi kirliliği, anlam kayması ve algı değişimi gibi ciddi etik sorunlar da doğuracaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Siyer, Dijitalleşme, Yapay Zekâ, Hz. Muhammed, Etik.

Atıf Bilgisi: Kıranşal, Abdulaziz. “Siyer Araştırmalarında Yapay Zekâ Kullanım İmkânı”. *Marifetname* 12/1 (Haziran 2025), 299-325.

<https://doi.org/10.47425/marifetname.vi.1656449>

Geliş Tarihi	12.03.2025
Kabul Tarihi	29.05.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Yapay Zeka Kullanımı	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (Abdulaziz Kıranşal)
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate
Etik Bildirim	marifetnameetikbildirim@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Possibility of Using Artificial Intelligence in Sirah Studies

Asst. Prof. Abdulaziz Kıransal | ORCID: 0009-0009-0642-8423 | abdulazizkirsanal@artuklu.edu.tr

Mardin Artuklu University Faculty of Islamic Sciences, Department of Islamic History and Arts, Mardin, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/0396cd675>

Abstract

Artificial intelligence technologies, which have developed rapidly in recent years, have begun to be used in theology and siyar studies, as in all scientific fields, with features such as text mining, comparative analysis, natural language processing, classification and content summarization through systems capable of rapidly analyzing large data sets. This article examines the opportunities provided by AI technologies in *Sirah* studies, as well as the ethical risks they entail. AI technologies offer many new possibilities in *Sirah* research, such as data and text mining, prosopography and social network analysis, visualization and simulation, spatial analysis, and mapping. However, *Sirah* studies are not merely the transmission of historical information. As the field centers on the life of the Prophet Muhammad, it serves as a fundamental reference shaping the belief, morality, legal systems, and value structures of Islamic societies. For this reason, it is essential to develop methods for AI-supported *Sirah* research that do not neglect the religious mission of the Prophet Muhammad and the essential spirit of *Sirah*. In this context, the ambiguity of AI algorithm processes, the fact that the data sets feeding these applications are largely digitized from Western-centric sources, and the potential of AI algorithms to reflect the values of their developers pose significant ethical risks. Furthermore, the absence of mechanisms that can evaluate whether the analyses and data produced by these systems are methodologically and contextually consistent with the tradition of Islamic sciences exacerbates these risks. Additionally, the lack of a specific “AI Ethics Guideline for Theology Studies” highlights the necessity of adopting a distinct and cautious approach to AI use in the field of *Sirah*. Otherwise, the uncontrolled and unregulated use of AI technologies, devoid of ethical principles, may lead to the development of a perception of the Prophet Muhammad that is detached from his spiritual status, the Qur’an, and Islamic values. This could result in serious ethical problems such as the erosion of religious values, misinformation, semantic distortions, and shifts in collective perception.

Keywords: Islamic History, *Sirah*, Digitalization, Artificial Intelligence, Prophet Muhammad, Ethics.

Citation: Kıransal, Abdulaziz. “Siyer Araştırmalarında Yapay Zekâ Kullanım İmkânı”. *Marifetname*, 12/1 (June 2025), 299-325.

<https://doi.org/10.47425/marifetname.vi.1656449>

Date of Submission	12.03.2025
Date of Acceptance	29.05.2025
Date of Publication	30.06.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Use of Artificial Intelligence	No AI-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Abdulaziz Kıransal)
Plagiarism Checks	Yes – iThenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	marifetnameetikbildirim@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Son yıllarda yapay zekâyı da kapsayan teknolojik gelişmeler bilimsel devrim olarak nitelenmekte ve hayatın her alanını derinden etkilediği gibi ilahiyat alanını da etkilemektedir.¹ Zira dijitalleşmeyle birlikte Tefsir, Hadis, Fıkıh ve İslam Tarihi gibi ilahiyat alanını ilgilendiren klasik/modern birçok kaynak dijital ortama aktarılmıştır.² Böylece ilahiyat alanında bilgiye erişim hızı artmış; literatür taraması, karşılaştırmalı metin analizi, tercüme çalışmaları, arşivleme, kaynak tespiti ve farklı araştırma konuları gibi birçok alanda yeni imkanlar ortaya çıkmıştır. Bu imkânların en dikkat çekici boyutlarından birini ise yapay zekâ oluşturmuştur. Bütünüyle yapay araçlar³ kullanılarak insan zekâsının makinelere⁴ kazandırılmasını hedefleyen yapay zekâ teknolojisi,⁵ veri toplama yoluyla elde edilen düzenli ya da düzensiz büyük miktardaki verileri analiz edip yorumlayabilmektedir.⁶ Her alanda olduğu gibi ilmi çalışmalarda da insan davranışlarına özgü karakteristik özellikler sergileyebilen yapay zekâ sistemleri,⁷ dini metinlerin analiz edilmesi, sınıflandırılması ve yorumlanması gibi birtakım işlevler de üstlenebilmektedir.

Tefsir, Hadis, İslam Hukuku ve Arap Dili gibi çeşitli disiplinlerde gerek ülkemizde⁸

¹ Mustafa Cabir Altıntaş, “Sosyal Hayatın Dönüşümü: Yapay Zekanın Dini ve Sosyal Yaşama Etkileri”, *Din, Bilim ve Felsefe Arasında Yapay Zeka, Transhümanizm ve Dijitalleşme*, ed. Recep Erkmén (Ankara: Paradigma Akademi, 2023), 112.

² Muhittin Düzenli, “İslamî Kaynaklarda Dijitalleşme ve Akademik Okuma Üzerindeki Etkileri”, *VIII. Dinî Yayınlar Kongresi Bildirileri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021), 210.

³ Can Hikmet Değirmenci - İsmail Hakkı Aydın, *Yapay Zekâ* (İstanbul: Girdap Kitap, 2018), 20.

⁴ Ginu George - Mary Rani Thomas, “Integration of Artificial Intelligence in Human Resource”, *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE)* 9/2 (2019), 5069.

⁵ Ercan Öztel, “Yapay Zeka ve Din”, *Yapay Zekâ Transhümanizm ve Din*, ed. Muhammed Kızılgeçit, vd (Ankara: DİB Yayınları, 2021), 17-30.

⁶ Silvio Hansenberger, *Die zivilrechtliche Haftung für autonome Drohnen unter Einbezug von Zulassungs- und Betriebsvorschriften* (Berlin: Carl Grossmann Verlag, 2018), 44.

⁷ Bk: Avron Barr - Edward A. Feigenbaum, *The Handbook of Artificial Intelligence, Volume I* (Los Altos, California: William Kaufmann, Inc., 1981).

⁸ S. D. Gülşen, “Arapça Yabancı Dil Öğretiminde Yapay Zekanın Geleceği, ChatGPT Örneği”, *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies* 2023/33 (2023), 1057-1070; Rahime Karayığit, “Dijitalleştirme Çalışmalarında El Yazması Metinlerin Yapay Zekâ Yardımıyla Deşifre Edilmesi: eScriptorium Programı Örneği”, *İslam Araştırmaları Dergisi* 53 (2025), 189-197; Samet Yahya Bal - Berat Sarkaya, “Kelamî Açından İnsan Fıtratı ve Bilinci Bağlamında Yapay Zekâ ve Transhümanizm”, *Mavi Atlas* 10/2 (2022), 404-418; Sevim Ünal, “İbadetlerle İlgili Fetvalar ve Yapay Zekâ Uygulamaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/3 (Aralık 2024), 161-192; Furkan Çakır, “Yapay Zekâ ve Hadis”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (Eylül 2023), 109-131; İrfan Kara, *Kur'an Araştırmalarında Yapay Zekâ*, ed. Cihan Kara (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024); Sevim Gelgeç, “Yapay Zekâ Modellerinin Tefsir Tarihi Özelinde İncelenmesi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/3 (Özel Sayı: Yapay Zeka ve İlahiyat: Yeni Paradigmalar) (2024), 493-519.

gerekse yurt dışında⁹ ilahiyat alanında yapay zekâ kullanımına dair sınırlı da olsa bir takım akademik çalışmalar yapılmıştır. Ancak siyer alanında yapay zekânın sağlayacağı imkânlar, kullanım alanları, siyer ilmine katkıları ve bu teknolojinin siyer araştırmalarında kullanımından doğacak muhtemel risklere dair kapsamlı herhangi bir akademik çalışmanın henüz mevcut olmadığı görülmektedir. Her ne kadar Melek Yılmaz Gömbeyaz tarafından “*Siyer Sahasında Sorulan Sorulara Yapay Zekâ Modellerinden Google Gemini Tarafından Verilen Cevaplara Dair Bir Araştırma*” isimli bir çalışma yapılmış olsa da bu çalışma yapay zekâyâ sorulan bir takım sorular ve bu soruların değerlendirilmesiyle sınırlıdır. Hem siyer alanında konuyla ilgili çalışmaların olmaması hem de bu teknolojinin büyük bir hızla ilerlemesi siyer sahasında yapay zekâ kullanımına dair akademik araştırmaları bir zorunluluk haline getirmiştir. Zira bu teknoloji, kullanıcılar tarafından alandaki teorik tartışmalar beklenmeden fiilen kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim “İslam Dünyası Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü” (ICESCO) tarafından 2022 yılında Fas’ın başkenti Rabat’ta Uluslararası Hz. Peygamberin Hayatı ve İslam Medeniyeti Sergisi ve Müzesi açılarak Hz. Muhammed’in hayatını anlatan ilk yapay zekâ karakteri olan Beşir’in tanıtımı yapılmıştır. Arapça ve İngilizce olarak konuşabilen Beşir, ziyaretçilerin Hz. Peygamber’in hayatıyla ilgili sorulan soruları verileri analiz ederek cevaplamıştır.¹⁰ Yine TrueWahrheit sosyal medya platformu tarafından 2024 yılında “*The Miraculous Life of Prophet Muhammad | The First Islamic AI Documentary*” ismiyle yapılan çalışmada Hz. Peygamber’in hayatı, görselleştirme ve simülasyon yöntemleriyle bir YouTube videosu olarak yayınlanmıştır.¹¹

Fransız tarihçi Emmanuel Le Roy Ladurie’in “Geleceğin tarihçisi ya programcı olacak ya da hiçbir şey olmayacak”¹² sözü, tarih disiplininde olduğu

⁹ Moath Mustafa Ahmad Najeeb, “Towards a deep learning-based approach for hadith classification”, *European Journal of Engineering and Technology* 6/3 (Mart 2021), 9-15; Sumaira Sarfaraz, “The Impact of Learning Quran n Sunnah through Artificial Intelligence in Children and the Prophetic Method of Teaching: A Comparative Analysis”, *Al-Manhal Research Journal* 4/2 (Haziran 2024), 103-115; Abdel Aziz Shaker Hamdan Al Kubaisi, “Ethics of Artificial Intelligence a Purposeful and Foundational Study in Light of the Sunnah of Prophet Muhammad”, *Religions* 15/1300 (2024); Ibrahim Shogar, “Role of Islamic Thought and Culture in the Artificial Intelligence World”, *Semarak International Journal of Islamic Studies and Culture* 3/1 (2024), 1-8; Fatichatus Sadiyah, “Scientific Hadiths and Its Implementation in The Emergence of Artificial Intelligence (AI)”, *Dirosatuna: Journal of Islamic Studies* 7/1 (2024), 1-15.

¹⁰ Islamic World Educational, Scientific and Cultural Organization (ICESCO), “ICESCO Hosts Exhibition and Museum on Prophet Muhammad’s Life and Islamic Civilization” (2022).

¹¹ Al Jazeera English, “The Miraculous Life of Prophet Muhammad - Documentary Trailer”, 2024.

¹² Petri Paju vd., *Digital and Distant Histories: Emergent Approaches within the New Digital History* (Helsinki: Helsinki University Press, 2020), 16.

gibi İslam tarihi ve siyer alanında da yapay zekâ ve dijital teknolojilerin kullanımının yanı sıra bu alanda akademik çalışmalar yapmanın kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır. Bu makalede siyer sahasında yapay zekâ kullanım alanları, sağlayabileceği imkânlar ve beraberinde getirebileceği muhtemel riskler değerlendirilerek alana katkı sunulması hedeflenmektedir. Araştırma temel olarak siyer sahası ile sınırlı olmakla birlikte bu alanla bağlantılı diğer ilahiyat disiplinlerinde yapay zekâ kullanımına da yer yer değinilmektedir. Araştırmada karşılaştırmalı analiz yöntemiyle siyer araştırmalarında yapay zekâ teknolojilerinin kullanımının klasik yöntemlerden ne gibi farklar taşıdığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca siyer ilminin dijital dönüşüm sürecindeki yeri ve önemi de ele alınarak gelecek çalışmalar için bir alt yapı oluşturulması amaçlanmaktadır.

1. Yapay Zekânın Tanımı ve Siyer Araştırmalarında Kullanımına Dair Etik Riskler

İlk kez 1950’li yıllarda John McCarthy tarafından kullanılan yapay zekâ kavramı,¹³ insan zekâsının problem çözme, dil algılama, görüntüleri anlamlandırma, muhakeme etme, akıl yürütme ve karar verme süreçlerini taklit edebilen bilgisayar sistemlerini ifade etmektedir.¹⁴ Algoritmalar aracılığı ile kendi tecrübelerini edinebilen yapay zekâ, böylece insan zekâsının gerçekleştirdiği karmaşık görevleri yerine getirebilecektir.¹⁵ Alan Turing’e göre, bir makinenin bu seviyeye gelip zeki ve düşünebilir olabilmesi için insanlarla girdiği iletişimde insanların karşılarındakinin bir makine mi yoksa insan mı olduğunu fark edememesi gerekir.¹⁶ Ayrıca bu teknoloji, gerekli kodlar yazılıp veriler yüklendikten sonra herhangi bir insan müdahalesine ihtiyaç duymadan işleyebilen ve kendi kendine öğrenebilen bir yapıya sahiptir.¹⁷ Bu teknoloji, dar ve geniş yapay zekâ olarak ikiye ayrılmaktadır. Dar yapay zekâ, insanlar tarafından kendisine verilen komutları yerine getirip ve sonraki süreçlerde insan müdahalesine ihtiyaç duymazken; geniş yapay zekâ, kendi kendine karar alabilen otonom bir yapıya sahiptir.¹⁸ Bu otonom yapılar, insan zekâsını taklid

¹³ Stuart Russell - Peter Norvig, *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (New Jersey: Pearson, 2010), 17.

¹⁴ Elif Bayat, *İnsan ve Yapay Zeka Ortak Üretimi Olan Resim ve Fotoğraf Eserlerinin Sanatsal Değerinin Arzu Nesnesi Olma Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi* (İstanbul, Türkiye: Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master’s Thesis, 2024), 4.

¹⁵ Roger Penrose, *Bilgisayar ve Zeka: Kralın Yeni Usu-I* (Ankara: TÜBİTAK Yayınları, 2000).

¹⁶ “Yapay Zekâ, Makine Öğrenimi ve Derin Öğrenme Arasındaki Farklar”, *Endüstri 4.0* (2020).

¹⁷ Gerd Leonhard, *Teknolojiye Karşı İnsanlık* (İstanbul: Siyah Kitap, 2018).

¹⁸ Emrah Gökmen, “Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu Özelinde Yapay Zekânın İslâm ve Türk Hukuku Üzerinden Mukayeseli Olarak Değerlendirilmesi”, *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2

ederek mevcut problemler karşısında daha hızlı ve farklı çözüm yolları da üretebilirler.¹⁹

Geniş veri setlerini hızlı bir şekilde analiz edebilen yapay zekâ, metin madenciliği, karşılaştırmalı analiz, doğal dil işleme, sınıflandırma, içerik özetleme gibi özellikleriyle tüm ilmi alanlarda olduğu gibi tarih ve ilahiyat alanında da kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle tarih alanında kaynakların sayısallaştırılması, sayısallaştırılan bu kaynakların dijital ortamda güvenli bir şekilde depolanması ve dijital bir arşiv haline getirilerek kullanıcıların erişimine sunulması yapay zekâ destekli dijital programlarla mümkün hale gelmiştir.²⁰ Tarih disiplininde geleneksel yöntemlerden farklı olarak büyük çaptaki veri setlerini kısa süre içerisinde analiz etme imkânı sağlayan yapay zekâ teknolojileri, interaktif haritalandırma, otomatik sınıflandırma ve ilişki ağları çizelgeleri²¹ gibi birçok alanda araştırmacılar için pratik çalışma olanakları sağlamaktadır. Tarih disiplininde yapay zekâ destekli yöntemlerin sağladığı bu imkânlar, hiç şüphesiz siyer araştırmalarında da klasik yöntemlerden farklı olarak birçok yeni olanak sunmaktadır. Zira bir takım farklarına rağmen da aynı zamanda bir tarih çalışması olan siyer araştırmalarında da tarih araştırmalarında kullanılan yöntemlerin uygulanması söz konusudur.²² Hz. Peygamber'in hayatına dair rivayetlerin yapay zekâ destekli programlarla sistematik olarak sınıflandırılması, kategorik, değerlendirmeci ve sosyal ilişki ağı gibi analizlerin yapılması, metin karşılaştırması, metin için temaların dökümü, modelleme, görselleştirme ve simüle etme,²³ olayların kronolojik sınıflandırılması, coğrafi veriler kullanılarak interaktif haritaların oluşturulması, el yazması eserlerin transkripsiyonunun oluşturulması; dijitalleşme ve yapay zeka teknolojileriyle ortaya çıkan yeni olanaklardan bazılarıdır.

Tam bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki, siyerin tarihten en önemli farkı, Hz. Peygamber'in hayatını ele alması bakımından aynı zamanda dini metinlerle doğrudan bir ilişki içinde olmasıdır. Zira Hz. Peygamber'in hayatının Kur'an'dan bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu

(2022), 944.

¹⁹ Hansenberger, *Die zivilrechtliche Haftung für autonome Drohnen unter Einbezug von Zulassungs- und Betriebsvorschriften*, 44.

²⁰ Ridvan Gençer - Adnan Altun, "Dijital Tarihin Pratiği: Projelere Yönelik Bir İnceleme", 8. *Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu*, (Aralık 2022), 353.

²¹ Yunus Uğur, "Tarihçilik Sahasında Teknolojik İmkanlardan Yararlanma", *Tarih Bilimi ve Metodolojisi*, ed. Mehmet Yaşar Ertaş (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019), 378.

²² M. H. Palabıyık, "Akademik Siyer Yazıcılığı: Yaklaşımlar, Metodlar ve Sorunlar Bağlamında", *Türkiye'de Siret Yazıcılığı Siret Sempozyumu I* (Ankara, 2012), 185.

²³ Bahaeddin Eravcı vd., "Tarih Araştırmaları ve Yapay Zeka", *AUSBD (Artificial Intelligence and Social Sciences Teaching Special Issue)* 2024 (Aralık 2024), 11.

bağlamda siyerin salt bir tarih çalışması olarak Hz. Peygamber'in şahsiyeti, manevi konumu ve risalet görevinden bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi de mümkün olmayacaktır. Ayrıca bir Peygamber'in hayatını içermesi²⁴ bakımından değer üretici ve inşa edici yönünün bulunması, Bedir, Uhud, Ahzab savaşları, Hicret, Hudeybiye antlaşması, Hz. Peygamberin evlilikleri, ganimet ve esirler gibi birçok alanda vahyin doğrudan müdahale ettiği olayları ele alması²⁵ ve Hz. Peygamber'in hadislerinin Kur'an'la birlikte dinin iki temel kaynağından biri olması bakımından siyer araştırmalarında yapay zekâ kullanımı hem etik hem de metodolojik açıdan farklı değerlendirilmek mecburiyetindedir. Tüm bu yönleriyle dini metinler kategorisine de giren siyerin,²⁶ normatif özelliği yani Hz. Peygamber'in dini örnekliği nedeniyle de klasik tarih yazıcılığından farklı değerlendirilmesi oldukça doğaldır.²⁷ “Yeni bir teknoloji ne bir şey ekler ne de bir şeyi ortadan kaldırır; her şeyi değiştirir.”²⁸ diyen Neil Postman'ın da dikkat çektiği gibi teknolojik gelişmelerin değiştirici ve dönüştürücü etkisi, siyer alanında yapay zekâ kullanımında da göz ardı edilmemelidir. Zira Hz. Peygamber'in doğru anlaşılması dinin de doğru anlaşılması demektir. Bu bağlamda yapay zekâ destekli teknolojiler aracılığı ile yapılan çalışmalarda Hz. Peygamber'in manevi konumu ve vahiy ile olan bağlantısının ihmal edilmesi, Hz. Peygamber'i sıradan bir tarihi figür haline indirgemekle kalmayacak, siyeri de salt bir tarihi inceleme haline dönüştürecektir. Oysa siyer sadece tarihi olayların kronolojik bir biçimde incelenmesi değil, bir yandan içerdiği dini mesajlarla İslam toplumuna yön veren bir yandan da Hz. Peygamber'in örnekliğini hayata taşıyan bir disiplindir. Tüm bunlardan dolayı yapay zekâ destekli siyer araştırmalarında Hz. Peygamber'in dini misyonunu ve siyerin temel ruhunu ihmal etmeyecek yöntemler geliştirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde vahyin nüzul sürecinden kopuk, ahlaki bir mesaj içermeyen, herhangi bir değer üretmeyen ve Müslüman toplumlar için örneklik vasfı taşımayan bir siyer anlayışı, dinin asıl hedeflerini gözetmeyen yüzeysel bir çalışma olarak kalacaktır. Bu durum kaçınılmaz olarak Müslüman toplumların Peygamber algısında da derin bir değişime yol açacak ve süreç içerisinde onun dini ve ahlaki konumunun zayıflamasına neden olacaktır.

²⁴ Mustafa Fayda, “Siyer Sahasındaki İlk Telif Çalışmaları”, *Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Sempozyumu* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1985), 357; Mehmet Özdemir, “Siyer Yazıcılığı Üzerine”, *Milel ve Nihal* 4/3 (2007), 130.

²⁵ Mehmet Nadir Özdemir, “Siyer-i Nebî Tarih'ten Farklı mı Okunmalı? - Fil Olayı Bağlamında Bir Değerlendirme”, *EKEV Akademi Dergisi* 18/59 (2014), 249.

²⁶ Palalıyık, “Akademik Siyer Yazıcılığı: Yaklaşımlar, Metodlar ve Sorunlar Bağlamında”, 135.

²⁷ Selahattin Polat, “Siyerin Neliği Bağlamında Siyer Yazıcılığının Sorunları”, *Siret Sempozyumu I -Türkiye'de Siret Yazıcılığı-* (Ankara: Meridyen Kitaplığı, 2012), 262.

²⁸ Massimo Baldini, *İletişim Tarihi*, çev. Gül Batuş (İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2000), 92.

Yapay zekâ teknolojilerinin siyer alanında kullanımı, araştırmacılar için birçok kolaylık sağlamakla birlikte bazı ciddi etik riskleri de beraberinde getirmektedir.²⁹ Hz. Peygamber'in sözlerini, hayatını ve Allah'ın direk müdahil olduğu olayları ele alması bakımından dini metinlerle derin bir ilişki içerisinde olan siyer disiplini yapay zekâ kullanımı, titizlikle değerlendirilmesi gereken birçok hususu gündeme getirmektedir. Zira siyer disiplini yalnızca sıradan tarihi bilgilerin aktarımı değil aynı zamanda inanç, ahlak ve dine dayalı hukuk³⁰ alanına dair bilgi aktarımına da kaynaklık etmektedir. Yapay zekânın İslam inanç ve ahlak ilkeleri bağlamında kullanımına dair maalesef henüz bir etik belgesi oluşturulmamıştır. Bu bağlamda siyer ve ilahiyat alanında yapay zekâ kullanımı, verilerin çoğunlukla Batı merkezli kaynaklardan beslenmesi nedeniyle bilginin güvenilirliği ve klasik İslami kaynaklarla uyumluluğu açısından etik riskler taşımaktadır. Bu nedenle, denetlenebilir ve İslami kaynaklara uygun veri havuzlarının oluşturulması, söz konusu riskleri azaltmada oldukça önemli bir adım olacaktır. Yine siyer araştırmalarında yapay zekâ sistemlerinin algoritmalarının şeffaf olmaması,³¹ bilgi deformasyonu ve dini anlam kaymalarına yol açabilecek ciddi etik riskler doğurmaktadır. Bu nedenle, algoritmik şeffaflık ve açıklanabilirlik ilkesine dayalı yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi, güvenilir ve doğru veri üretimi açısından hayati önem taşımaktadır.³² Ayrıca yapay zekâ sistemleri, geliştiricilerinin dini, kültürel ve ideolojik değerlerini kodlara yansıtma potansiyeline sahip olduğundan,³³ siyer verilerinin işlenmesi ve yorumlanması konusunda da ciddi etik riskler gündeme gelmektedir. Bunların yanında Hz. Peygamber'in dini ve ahlaki konumunu gözetmeyen veri seçimi ve algoritma eğitimi, siyer alanında yanıltıcı ve önyargılı bilgi üretimine neden olabilir. Yapay zekâ teknolojilerine adaptasyon hızı ve kullanım farklılıkları, ülkeler arasında siyer içeriklerinin işleniş ve Peygamber algısında zamanla ciddi farklılıklar oluşturma riski taşımaktadır. Dijitalleşen veriler ve yapay zekânın belirleyici olduğu araştırmalar, siyer çalışmalarında

²⁹ Bk: Tuba Nur Umut, "Yapay Zekâ Etiği Çerçevesinde Özerklik ve Özgür İrade Tartışmaları", *Yapay Zekâ Etiği: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım*, ed. Tayyibe Bardakçı - M. İhsan Karaman (İstanbul: İsar Yayınları, 2022), 57-81.

³⁰ Ali Kemal Acar, "Din ve Teknoloji Etkileşiminde Yapay Zeka ve Transhümanizm'e Yaklaşımlar", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (Haziran 2023), 384.

³¹ University of Michigan-Dearborn, "AI's Mysterious Black Box Problem Explained" (University of Michigan-Dearborn) (2023).

³² Taylan Maral, "Sosyal Bilimlerin Kesişim Noktası: Yapay Zeka ve Etik", *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* "Yapay Zeka ve Sosyal Bilimler Öğretim" Özel Sayısı (2024), 30-31.

³³ Gökhan Erdoğan, "Yapay Zekâ ve Hukukuna Genel Bir Bakış", *Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını* 66/1 (Mart 2021), 185.

küresel ölçekte algı ve içerik farklılıklarına yol açabilir.³⁴ Tüm bu risklere ek olarak siyer alanında yapay zekâ kullanımının doğuracağı önemli risklerden biri de Hz. Peygamber ve sahabeyle ilgili görsel içeriklerin üretilmesi ve yayılmasıdır. Bu tür görseller, İslami hassasiyetlere aykırı olup, zamanla geleneksel algıyı zedeleyerek görselleştirilmiş materyallerin daha baskın ve kalıcı hale gelmesine neden olabilir.

Sonuç olarak yapay zekâ destekli programların siyer alanında kullanımı, eldeki verilerin daha sistematik, kapsamlı ve hızlı bir şekilde analiz edilmesini sağlasa da bu programlar kullanılırken siyerin salt bir tarihsel araştırma, Hz. Peygamber'in ise sıradan bir tarihi figür olmadığı unutulmamalıdır. Ayrıca söz konusu sistemler kullanılırken siyerin ruhu ve Hz. Peygamber'in manevi misyonunun ihmal edilmemesi gerektiği de önemle göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sistemlerin kullandığı veri setlerinin büyük oranda batılı kaynakların dijitalleştirilmesiyle oluşturulduğu, bu veri setlerini analiz eden algoritmaların çalışma ve karar alma süreçlerinin yeterli düzeyde şeffaf olmadığı göz ardı edilmemelidir. Tüm bu riskleri taşımakla birlikte siyer araştırmalarında verilerin dijitalleştirilmesi, analiz edilmesi ve karşılaştırılması, metin ve veri madenciliği, proposografi ve sosyal ilişki ağlarının çıkarılması, görselleştirme ve simülasyon, mekânsal analiz ve haritalandırma, tercüme ve el yazması eserlerin çözümlenmesi gibi birçok alanda yapay zekâ sistemlerinin kullanımı mümkündür.

2. Siyer Araştırmalarında Yapay Zekânın Kullanılabileceği Alanlar

2.1. Veri ve Metin Madenciliği:

Veri madenciliği (Data Mining), yapay zekâ destekli programlar, istatistiksel yöntemler, makine öğrenmesi ve veri analizi teknikleri aracılığı ile çok büyük ölçekli ve karmaşık verilerden küçük ölçekli verilerin ayrıştırılması ve ayrıştırılan bu küçük parçaların daha derinlemesine analiz edilmesi işlemidir.³⁵ Bu işlemin hedefi büyük veri yığınları içerisinde kaybolmuş, fark edilememiş, önemsenmemiş ya da belirginleşmemiş verilerin keşfedilmesi, analize ve yoruma açık hale getirilmesidir.³⁶ Ayrıştırılan verilerle gelecekle ilgili çıkarımlar yapma imkânı da sunan veri madenciliği³⁷ farklı kaynaklardan toplanan büyük

³⁴ Yakup Akyürek, “Coğrafyanın Siyer Telifine Etkisi: Kelâî (ö. 634/1237) ve el-İktifâ’ Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme”, *İstem* 18/36 (2020), 490.

³⁵ Jaideep Srivastava, diğerleri, “Web Usage Mining: Discovery and Applications of Usage Patterns from Web Data”, *ACM SIGKDD Explorations Newsletter* 1/2 (2000), 12-13.

³⁶ Ian H. Witten vd., *Data Mining: Practical Machine Learning Tools and Techniques* (Morgan Kaufmann, 2016), 22.

³⁷ Mark Hall, diğerleri, “The WEKA Data Mining Software: An Update”, *ACM SIGKDD*

miktardaki verilerin depolandığı veri ambarları (Data Warehouse) üzerinden derin analizler yapma olanakları sunar.³⁸ Verilerin ön işleme, bu işlemeden sonra veri madenciliği için uygun formata getirilmesi ve araştırma problemine en uygun tekniğin belirlenmesi gibi süreçlerden oluşan veri madenciliği,³⁹ Tarih alanında bir tarihinin tek tek incelemesi mümkün olmayan arşiv belgeleri, biyografiler, resmi kayıtlar, görseller ve dijitalleştirilmiş büyük çapta ve karmaşık verileri otomatik olarak analiz etmeye yarar. Veri madenciliğinin bir alt dalı olan metin madenciliği (Text Mining) ise metinlerde geçen kelime ve kavram tekrarlarının bulunması, frekans dağılımlarının keşfi, hece analizi ve duygu analizi yapılması ve metinlerden özet çıkartma gibi imkânlar sunmaktadır.

Son yıllarda teknolojinin ve özellikle de yapay zekâ sistemlerinin gelişmesiyle birlikte hem veri madenciliği hem de metin madenciliği yöntemi İlahiyat alanında da kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin Mohammad Arshi Saloot, Norisma Idris, Rohana Mahmud, Salinah Ja'afar, Dirk Thorleuchter ve Abdullah Gani tarafından “Hadith Data Mining and Classification: A Comparative Analysis” isimli çalışmada yapay sinir ağları ile hadis metinlerinin sınıflandırılmasına yönelik çalışmalar değerlendirilmiştir.⁴⁰ Ayrıca Sema Tombul’un “Veri Madenciliği Tekniklerinin ve Algoritmik Araştırmaların Hadis İlmine Uygulanabilirliği” isimli makalesinde veri madenciliği ve algoritma araştırmalarının hadis alanına uygulanabilirliği geniş bir şekilde değerlendirilmiştir.⁴¹

Tarih ve Hadis araştırmalarında olduğu gibi siyer alanında da hem veri madenciliği hem de metin madenciliği yöntemlerinin Hz. Peygamber’in hayatının, savaşlarının, diplomatik yazışmalarının, sosyal ilişkilerinin derinlemesine incelenmesinde kullanılması mümkündür. Bu bağlamda siyer metinlerinde sıkça kullanılan kavramların analizi, gazve, hicret, cihad, fetih gibi siyer metinlerinde geçen kavramların zaman içerisindeki değişiminin incelenmesi, diplomatik yazışmalardaki üslup farklılıklarının tespiti ve bu yazışmalarının karşılaştırmalı duygu analizlerinin yapılması, sosyal ağ analizi (Social Network Analysis) ile Hz. Peygamber’in insanlarla etkileşiminin

Explorations Newsletter 11/1 (2009), 10-18.

³⁸ Daniel T. Larose - Chantal D. Larose, *Discovering Knowledge in Data: An Introduction to Data Mining* (John Wiley & Sons, 2014).

³⁹ Gizem Öter - Emrah Hançer, “İslami Kaynakların Metin Madenciliği Yöntemleriyle İncelenmesi”, *Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Uluslararası Sempozyum Bildiri Özet ve Tam Metin Kitabı*, ed. Yıldırım Sipahi (Burdur: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 2022), 227.

⁴⁰ Mohammad Arshi Saloot vd., “Hadith data mining and classification: a comparative analysis”, *Artificial Intelligence Review* 46 (2016), 113-128.

⁴¹ Sema Tombul, “Veri Madenciliği Tekniklerinin ve Algoritmik Araştırmaların Hadis İlmine Uygulanabilirliği”, *Eskiye* 44 (Eylül 2021), 461-474.

incelenmesi ve siyer metnindeki stratejik ifade ve kavramların tespiti mümkündür. Ayrıca veri ve metin madenciliği yöntemleri, bilgi grafikleri (Knowledge Graphs) oluşturularak Hz. Peygamber'in hayatındaki olaylar arasındaki bağlantıların dökümünün yapılması, râvi zincirlerinin incelenmesi, Mekke ve Medine dönemlerindeki kişi, kavram ve olayların karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi gibi birçok imkânı da beraberinde getirmektedir. Bu araştırmamız kapsamında ChatGPT kullanılarak yapılan basit bir metin madenciliği örneğinde Hz. Peygamberin diplomatik yazışmaları bağlamında Herakleios, Kısra ve Mukavkıs'a yazdığı mektuplar incelenmiştir. Sonuç olarak ChatGPT'in kendi veri havuzu üzerinden yaptığı analizde Kısra'ya yazılan mektubun daha net ve doğrudan bir davet içerdiği, Herakleios'a yazılan mektubun ise daha diplomatik ve nazik bir üslup içerdiği tespit edilmiştir. Ayrıca mektup metnindeki duygu analizi sonucunda Herakleios ve Mukavkıs'a⁴² yazılan mektupların daha nötr bir tona sahip olduğu, Kısra'ya yazılan mektubun ise daha düşük bir duygu skoruna sahip olduğu görülmüştür.⁴³

2.2. Prosopografi ve Sosyal İlişki Analizi

Özellikle tarih ve sosyal bilimler alanında belli bir topluluğa, sınıfa veya sosyal gruba ait fertlerin topluca incelenmesi anlamına gelen ve müşterek ya da kolektif biyografi olarak da nitelendirilen prosopografi yöntemi, kişilerin biyografik verilerinin ve ortak köken özelliklerinin sistematik olarak incelenmesini sağlar.⁴⁴ Belli bir topluluğu aynı analiz sürecine tabi tutarak inceleyen prosopografi yöntemi, o topluluğun ortak ve genel özelliklerinin belirginleşmesini sağlar.⁴⁵ Sınırlı ve dağınık olan tarihi verileri düzenleyen, bir araya getiren, aralarındaki bağlantıları ve örüntüleri ortaya çıkaran prosopografi, bu şekilde bireysel biyografilerin daha ötesinde toplumsal yapılar hakkında daha kapsamlı analizler yapılmasına imkân sağlar.⁴⁶ Tarih çalışmalarında bireylerin

⁴² Hz. Peygamber kendisine İslâm'a davet mektubu göndermiştir. Mukavkıs mektubu getiren Hâtıb b. Ebû Beltea'yı beş gün süreyle misafir etmiş, bu arada Hz. Peygamber ve İslâm hakkında çeşitli bilgiler aldıktan sonra bir mektupla ve câriyelerinden Mâriye ile Sirin adlı iki kız kardeş, bir hadım köle, 1000 miskal altın, kıymetli elbise ve kumaşlar, güzel kokular, bir merkep ve bir katırdan (düldül) oluşan değerli hediyelerle birlikte onu uğurlamıştır: Nadir Özkuyumcu, "Mukavkıs", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2020).

⁴³ ChatGPT (OpenAI), "Hz. Peygamber'in Diplomatik Mektuplarının Metin Madenciliği Analizi", 2025.

⁴⁴ Barbara Caine, *Biyografi ve Tarih*, çev. Mehmet Sözen (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019), 80.

⁴⁵ Koenraad Verboven vd., "A Short Manual to the Art of Prosopography", *Prosopography Approaches and Applications: A Handbook*, ed. K. S. B. Keats-Rohan (Oxford: University of Oxford, 2007), 36.

⁴⁶ Verboven vd., "A Short Manual to the Art of Prosopography", 37.

ortak özelliklerinden yola çıkarak olayların arka planının ve görünmeyen nedenlerinin ortaya çıkarılmasına katkı sağlayan prosopografi⁴⁷ bireysel biyografilerin müşterekleri üzerinden kolektif bağlamların keşfedilmesini mümkün kılar.⁴⁸

Prosopografinin klasik tarih araştırmalarından en önemli farklarından birisi, fertlerin yaşam süreçlerinden edindiği bulguları olayların açıklanmasında ve arka planlarının keşfedilmesinde kullanabilmesidir.⁴⁹ İslam Tarihi araştırmalarında oldukça geniş çaplı verilerin analiz edilmesinde kullanılabilen prosopografi, ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşımı klasik yöntemlere kıyasla daha hızlı bir şekilde sağlayabilmektedir.⁵⁰ Klasik kaynaklarda dağınık ve düzensiz bir şekilde bulunan verileri düzenlemek ve analize hazır hale getirmek için oldukça elverişli bir araç olan prosopografi,⁵¹ İslami kaynaklardaki ricâl literatürü başta olmak üzere İslam Tarihi alanındaki metinler üzerine daha derinlemesine analizler yapılmasına imkân sunmaktadır.⁵² Örneğin sahabe ve tabiin neslinin sosyal ve siyasi statülerinin analizine, söz konusu şahısların kabile bağlarına, ortak özelliklerine, sosyal ilişkilerinin tespitine imkân sağlayan prosopografik yöntem, aynı zamanda İslam Tarihi'nin belirli bir zaman diliminde görev yapan bürokratların ve yöneticilerin kariyer analizlerinin yapılması, eğitim geçmişlerinin dökümünün çıkarılması, ortak etnik kökenlerinin tespiti ve toplum içerisindeki konumlarının değerlendirilmesi de prosopografi sayesinde gerçekleştirilebilmektedir.

Söz konusu yöntem ile Avrupa'da "Prosopografía de los ulemas de al-Andalus," adlı projede on bir bin civarında Endülüslü alimin biyografik bilgileri üzerinden oldukça geniş bir prosopografik analiz çalışmaları yapılmıştır.⁵³ Ayrıca "Redes de ulemas andalusíes: estructuras de transmisión del saber y relaciones interpersonales"⁵⁴ projesiyle de ulema arası bilgi aktarım ağları ve kişisel ilişkiler analiz edilmeye çalışılmıştır.⁵⁵ Ülkemizde ise Feyza Betül Köse

⁴⁷ Feyza Betül Köse, "Tarih Araştırmalarında Prosopografi Yaklaşımı", *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (Eylül 2023), 426.

⁴⁸ Hüseyin Hilmi Aladağ, "Grup Biyografisi ve Prosopografi: Bireysel Hikayelerin Kolektif Bağlamında Tematik Derinlik Arayışı", *Öneri Dergisi* 20/63 (2025), 314-334.

⁴⁹ Köse, "Tarih Araştırmalarında Prosopografi Yaklaşımı", 454.

⁵⁰ Feyza Betül Köse, "Çağdaş Dönem İslâm Tarih Yazıcılığında Bir Yaklaşım Soruşturması: Prosopografi", *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/2 (Aralık 2023), 538.

⁵¹ Köse, "Çağdaş Dönem İslâm Tarih Yazıcılığında Bir Yaklaşım Soruşturması: Prosopografi", 539.

⁵² Köse, "Çağdaş Dönem İslâm Tarih Yazıcılığında Bir Yaklaşım Soruşturması: Prosopografi", 545.

⁵³ Equipo de Investigación EEA-CSIC, "Prosopografía de los ulemas de al-Andalus (FFI2010-20428)" (Escuela de Estudios Árabes - CSIC, 2010).

⁵⁴ Equipo de Investigación EEA-CSIC, "Redes de ulemas andalusíes: estructuras de transmisión del saber y relaciones interpersonales" (Escuela de Estudios Árabes - CSIC, ts.).

⁵⁵ Bk: Saraçoğlu, "Dijital Beşerî Bilimler Bağlamında İlahiyat/İslâmî İlimler".

tarafından yapılan “Çağdaş Dönem İslâm Tarih Yazıcılığında Bir Yaklaşım Soruşturması: Prosopografi” ve “Tarih Araştırmalarında Prosopografi Yaklaşımı” isimli araştırmalar bu yöntem hakkında oldukça geniş bilgiler sunmaktadır.⁵⁶

Günümüzde yapay zekâ teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bu yöntem kullanılarak siyer kaynakları üzerinde bireysel biyografilerden farklı olarak geniş ölçekli siyasi, ekonomik ve sosyal analizler yaparak belli sınıfların tarihsel süreç içerisindeki etkileri ve birbirleri ile olan bağlantılarının incelenmesi mümkün hale gelmiştir. Ayrıca siyer kaynaklarındaki verilerin yapay zekâ veri analizi yöntemleri ile desteklenerek daha nesnel ve veri tabanlı sonuçlar elde etmek mümkündür. Yine siyer kaynaklarında öne çıkan gruplardan Ensar ve Muhacir arasındaki sosyal ve ekonomik statü farklarının karşılaştırılması, ilk dönemde en etkili sahabe figürlerinin ortak özellikleri ve hangi alanlarda ön plana çıktıkları gibi konuların incelenmesiyle İslam toplumunun temel dinamikleri hakkında geleneksel yöntemlerle yapılması zor olan analizlerin yapılması imkân dâhilindedir. Bu araştırmamız için bir örnek teşkil etmesi bakımından ChatGPT’nin kendi veri tabanı ve yine kendi prosopografi algoritması kullanılarak deneme niteliğinde bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada hicretten sonra Ensar ve Muhacir arasında siyasi ve ekonomik statü analizini yapan ChatGPT, muhacirlerin hicret sonrası ekonomik olarak dezavantajlı duruma düştüklerini ancak süreç içerisinde siyasi olarak belirleyici makamlara geldiklerini ve dini bilginin aktarımı konusunda Ensar’dan daha etkili oldukları bilgisini vermiştir. Ensar hakkında ise Medine’nin yerleşik halkı olmaları dolayısıyla başlangıçta ekonomik ve siyasi olarak Muhacirlerden daha avantajlı oldukları ancak sonraki dönemde bu avantajlarını büyük ölçüde kaybettikleri ve dini bilginin aktarımı konusunda Muhacirler kadar etkili olmadıkları sonucuna varmıştır.⁵⁷

2.3. Görselleştirme ve Simülasyon

Son yıllarda yapay zekâ teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte tarihsel olayları ve tarihi figürleri simüle etmek ve görselleştirmek mümkün hale gelmiştir.⁵⁸ 3D teknolojilerinin yapay zekaya entegre edilmesiyle birlikte karmaşık yapıların daha kolay bir şekilde analiz edilmesi, tarihi olayların ve figürlerin simüle edilerek ya da görselleştirilerek geçmişteki siyasi veya

⁵⁶ Köse, “Çağdaş Dönem İslâm Tarih Yazıcılığında Bir Yaklaşım Soruşturması: Prosopografi”; Köse, “Tarih Araştırmalarında Prosopografi Yaklaşımı”.

⁵⁷ ChatGPT, “Ensar ve Muhacir Arasındaki Statü Farklılıkları: Prosopografik Bir Analiz”, 2025.

⁵⁸ Ahmed Shaker Alalqa, “Simulating Historical Figures through Artificial Intelligence”, *Preprint*, (2025), 1.

toplumsal dinamiklerin daha derinlemesine anlaşılması mümkün hale gelmektedir.⁵⁹ Söz konusu teknoloji, tarihi olayları okumanın ötesinde bu olayların bir benzerini canlandırarak araştırmacılara bahse konu olan tarihi olayları tecrübe etme imkânı da sağlayarak olayların geçtiği sosyal ve politik ortamın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.⁶⁰ Özellikle “ya eğer” senaryolarıyla tarihi olaylar farklı bir şekilde gelişseydi nasıl bir sonuç ortaya çıkardı sorusu simülasyon yöntemi ile alternatif senaryolar doğrultusunda değerlendirilebilmektedir.⁶¹ Görsel tasarım ve simülasyonda insana nazaran daha az hata riski taşıyan yapay zekânın⁶² görselleştirme teknolojilerine entegre edilmesiyle birlikte her alanda olduğu gibi tarih araştırmalarında da yeni olanakların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Coğrafi değişimlerin interaktif haritalar üzerinde analiz edilmesi ve üç boyutlu olarak görselleştirilmesi, mekânsal değişimlerin görselleştirilerek ve simüle edilerek incelenmesi, tarihi kalıntıların rekonstrüksiyonla tamamlanması, tarih kaynaklarındaki rivayetlerin sesli ve görüntülü olarak canlandırılması gibi birçok alanda yapay zekâ teknolojilerinden faydalanmak mümkündür.

Tarihsel verileri görselleştirerek karmaşık bilgilerin daha anlaşılır hale gelmesini sağlayan yapay zekâ teknolojileri,⁶³ siyer alanında da dijitalleştirilen verilerin simüle edilmesi ve görselleştirilmesiyle Hz. Peygamber döneminde meydana gelen olayların araştırmacılar için geleneksel yöntemlerden farklı bir bakış açısıyla analiz edilmesine imkân sağlamaktadır. Nitekim TrueWahrheit Sosyal Medya Platformu tarafından 2024 yılında “The Miraculous Life Of Prophet Muhammad | The First Islamic AI Documentary” isimli çalışmada Hz. Peygamber’in hayatı, gerçekleştirdiği mucizeleri merkeze alınarak görselleştirme ve simülasyon yöntemleriyle bir YouTube videosu olarak yayınlanmıştır.⁶⁴ Ayrıca 3D teknolojileri yardımı ile Hz. Peygamberin evi ve Mekke sokakları canlandırılmıştır.⁶⁵ Ülkemizde ise İslam Tarihi Profesörü Şaban Öz tarafından Arap bedevilerinin, Varaka b. Nevfel’in ve okçular tepesinin görselleri oluşturularak şahsi sosyal medya platformundan yayınlanmıştır.⁶⁶ İlahiyat alanında örnek olması bakımından ise İrfan Kara’nın

⁵⁹ Eravcı vd., “Tarih Araştırmaları ve Yapay Zeka”, 14.

⁶⁰ Alalaq, “Simulating Historical Figures through Artificial Intelligence”, 2-12.

⁶¹ Mezbah Uddin Rafi, “The Potential of AI to Simulate Real-Time Historical What-If Scenarios”, *arXiv* 2409.0086 (2024), 1.

⁶² Burak Karabulut, “Yapay Zeka Bağlamında Yaratıcılık ve Görsel Tasarımın Geleceği”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 20/79 (2021), 1535.

⁶³ Eravcı vd., “Tarih Araştırmaları ve Yapay Zeka”, 10.

⁶⁴ English, “The Miraculous Life of Prophet Muhammad - Documentary Trailer”.

⁶⁵ Haber7, “Peygamberimiz (s.a.v.)’in Evi 3D Teknolojisiyle Yeniden Canlandırıldı”, 2024.

⁶⁶ Saban Oz, “Tweet by Saban Oz”, 2024.

“Kur’an Araştırmalarında Yapay Zeka Kullanımı” konulu çalışması ilklere aittir. Zira çalışmada “De ki: “Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadarını da katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden denizler tükenirdi.”⁶⁷ ayeti, Firavun kıssasında denizin yarılması olayını anlatan “Ve sizin için denizi ikiye yarıp sizi kurtardığımızı ve Firavun’un adamlarını gözünüzün önünde boğduğumuzu hatırlayın.”⁶⁸ ayeti ve Yusuf kıssasının bazı bölümleri görselleştirilmiştir.⁶⁹ Bu makalemiz için bir örnek teşkil etmesi bakımından ChatGPT’den Bedir savaşına dair simülasyon yoluyla alternatif senaryolar oluşturması istenmiştir. Bedir savaşı ile ilgili alternatif bir senaryo geliştiren ChatGPT, su kuyularının ele geçirilmesi stratejisini alternatif bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. Oluşturduğu alternatif senaryoda Mekke’li müşrikler Müslümanlardan önce su kuyularını ele geçirmiş ve Müslümanlara daha fazla askeri kayıp yaşatmıştır. Bunun üzerine psikolojik olarak çöküntü yaşayan Müslümanlar savaşı kaybetmiştir. Bu alternatif senaryonun en önemli sonucu ise İslam’ın yayılışının gecikmesi ve tarihi gelişimin farklı bir şekilde ilerlemesi olmuştur.⁷⁰

2.4. Mekânsal Analiz ve Haritalandırma

Günümüzde yapay zeka teknolojileri ile tarihi kaynaklarda geçen coğrafi bilgiler aracılığı ile tarihsel haritalar üzerinde canlandırmalar ve mekânsal analizler yapmak mümkün hale gelmiştir.⁷¹ Özellikle son yıllarda yapay zekâ teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, araştırmacılar için birçok yeni fırsatı da beraberinde getirmiştir. Yapay zekâ teknolojilerine entegre edilen coğrafi bilgi sistemleri (CBS) teknolojileri ile tarihi verilerde geçen bilgiler üzerinden şehirlerin ve bölgelerin yeniden ve aslına uygun haritalandırılması, üç boyutlu görüntülerinin elde edilmesi ve görseller oluşturulması mümkündür.⁷² Örneğin Avrupa’da yapılan projelerden “Time Machine (TM)” projesi ile yapay zekâ ve CBS teknolojileri birleştirilerek mekansallaştırma ve üç boyutlu haritalandırma çalışmaları yapılmıştır.⁷³ Böylece dijitalleştirilmiş veriler üzerinden tarihi bir şehrin mekânlarının yeniden ve aslına uygun bir şekilde analiz edilmesi olanağı

⁶⁷ el-Kehf, 18/109.

⁶⁸ el-bakara, 2/50.

⁶⁹ Kara, *Kur’an Araştırmalarında Yapay Zekâ*, 220.

⁷⁰ ChatGPT (OpenAI), *Bedir Savaşı: Alternatif Senaryolar Üzerinden Bir Tarihi Simülasyon*.

⁷¹ David Rumsey - Meredith Williams, “Historical Maps in GIS”, *Past Time, Past Place: GIS for History*, ed. Anne Kelly Knowles (US: ESRI Press, 2002), 1.

⁷² Fatma Aladağ, “Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/36 (2020), 783.

⁷³ Time Machine Organisation, “About Us”, 2025.

sağlanmıştır.⁷⁴ Yine “The Map of Early Modern London (MoEML)” isimli projeye Londra şehrinin geçmiş tarihi dönemlerdeki mekânsal analizlerine odaklanılmıştır.⁷⁵ Bu çalışmalarla şehirlerin tarihi yapılarıdaki ve haritalardaki değişimin incelenmesi mümkün hale gelmiştir.

CBS sistemleri ve yapay zekâ teknolojilerinin entegrasyonu ile ilahiyat alanında kaynaklarda dağınık ve karmaşık halde bulunan verilerin coğrafi olarak analiz edilmesi, tarihi süreç içerisindeki değişimlerin gözlenmesi, yazılı halde bulunan bilgilerin görselleştirilmesi gibi birtakım imkânlar sağlamaktadır. Bu teknolojiler aracılığı ile âlimlerin seyahat güzergâhlarının çıkarılması, eserlerin ve kitaplarının coğrafi hareketliliklerinin takip edilmesi, kültürel miras envanterlerinin çıkarılması mümkün olmaktadır.⁷⁶ Nitekim ülkemizde “Osmanlı Şehir Tipolojileri ve Atlası (1450-1700)”⁷⁷ projesinde Osmanlı şehirlerinin tarihi süreç içerisindeki nüfus yapısı, dini ve etnik dağılımı, mahalle özellikleri ve iktisadi farklılıkları gibi unsurlar tematik olarak haritalandırılmakta ve şehir tarihine dair literatür envanterinin çıkarılmasıyla bu alanda yapılacak araştırmalar için geniş bir veri alt yapı sunulmaktadır.⁷⁸

Bu bağlamda söz konusu teknolojilerin siyer alanında kullanımı ile hem siyer kaynaklarında geçen coğrafi bilgilerin haritalandırılması hem de bu kaynaklardaki yapıların mekânsal analizlerinin yapılması mümkündür. Nitekim Hz. Peygamber’in savaşları, yolculukları, diplomatik temasları ve tebliğ faaliyetleri coğrafya ve mekândan bağımsız değildir. Bu açıdan Hz. Peygamber’in hicret rotasının, savaşlarının cereyan ettiği coğrafi bölgelerin, ticari seyahat güzergâhlarının CBS teknolojileri ile haritalandırılması ve görselleştirilmesi mümkündür. Yine klasik siyer kaynaklarında geçen mekânsal bilgilerin yapay zekâ tabanlı metin madenciliği yöntemi ile çıkarılması ve bu bilgiler üzerinden Hz. Peygamber’in hayatındaki önemli mekânların analizinin yapılması, tarihi süreç içerisindeki dönüşümlerinin gözlenmesi ve siyer alanında birer eğitim materyali haline getirilmesi, söz konusu teknolojilerin sunduğu fırsatlardandır. Ayrıca Hz. Peygamber’in hayatındaki olayların coğrafi zamansal analizle detaylandırılarak bu olayların etkilerinin süreç içerisindeki seyri de incelenebilir. Özellikle Hz. Peygamber’in savaşlarının ve yaptığı anlaşmaların gerçekleştiği coğrafi bölgelerin ve mekânların topografik yapısı incelenerek bu yerlerin stratejik önemine dair analizler yapılabilir. Tüm bunlarla birlikte siyer

⁷⁴ Aladağ, “Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi”, 784.

⁷⁵ Aladağ, “Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi”, 784.

⁷⁶ Saraçoğlu, “Dijital Beşerî Bilimler Bağlamında İlahiyat/İslâmî İlimler”, 875.

⁷⁷ Yunus Uğur, *Osmanlı Şehir Tipolojileri ve Atlası (1450-1700)* (İstanbul: TÜBİTAK Araştırma Destek Programları Başkanlığı (ARDEB), 2016).

⁷⁸ Uğur, *Osmanlı Şehir Tipolojileri ve Atlası (1450-1700)*, 1.

kaynaklarında geçen yerlerin, ulaşım yollarının, su kaynaklarının, yerleşim bölgelerinin CBS teknolojileri ile detaylı bir şekilde haritalandırılmasıyla siyer ilminde coğrafi perspektifin daha etkin bir hale gelmesi mümkün olabilir.

Bu çalışmamıza örnek teşkil etmesi bakımından ChatGPT'nin kendi veri tabanı ve CBS teknikleri ile yapılan denemede Mekke şehrindeki su kaynakları ve stratejik önemi analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda ChatGPT şu bilgileri vermiştir: Mekke şehrinde su kaynaklarının az olması ticaretin daha çok gelişmesine ve nüfus dağılımının bu durumdan etkilenmesine sebep olmuştur. Ayrıca Mekke ve çevresindeki su kaynakları üzerinde etkin olan kabileler yönetiminde de etkin olmuş, su kaynakları üzerindeki hâkimiyet mücadelesi kabileler arası anlaşmazlıkları derinleştirmiştir. Normalde su kaynaklarının bulunduğu güzergâhlarda gelişen yerleşik hayat, Mekke ve çevresinde daha çok ticaret güzergâhlarında gelişmiştir.⁷⁹

2.5. Eğitim ve Öğretim Materyallerinin Oluşturulması

Veri tabanlı (data-based), mantık tabanlı (logic-based) ve bilgi tabanlı (knowledge-based) yaklaşımlara sahip olan yapay zekâ teknolojilerinin eğitim uygulamaları, yakın zamanlara kadar ağırlıklı olarak bilgi tabanlı eğitimsel sistemlere dayanıyordu. Bu süreçte alan modüllü yaklaşımlar, öğretilecek konuyu belirlerken, öğrenci modüllü uygulamalar, öğrencinin bilgi seviyesini ve öğrenme sürecini takip ediyordu. Pedagojik modüllü yaklaşımlar ise öğrencinin daha iyi anlayabilmesi için ders içeriklerini etkileşimli ve uyarlanabilir bir şekilde sunuyordu. Günümüzde ise yalnızca bilgi tabanlı değil veri ve mantık tabanlı yaklaşımlar da ön plana çıkmıştır. Bu durum, yapay zekâ destekli eğitimde otomatik test oluşturma, makale analizleri yapma, chatbot kullanma, özel gereksinimli öğrenciler için eğitim programları çıkarma, görsel oluşturma, akıllı yazım çalışmaları yapma gibi eğitimi desteklemeyi hedefleyen birçok yeni imkân sağlamıştır.⁸⁰

Aynı zamanda bir tarih çalışması da olan Siyer eğitim ve öğretiminde yapay zekâ destekli uygulamalardan yararlanılması, Siyer öğretimi açısından geleneksel yöntemlerin ötesinde birçok yeni imkanın oluşmasını sağlayacaktır. Özellikle kişiselleştirilmiş öğrenme yöntemleri bakımından muhatapların bireysel kapasiteleri, (lise, üniversite, akademi) ilgi alanları ve öncelikleri göz önünde bulundurularak daha özel çalışmalar yapılması mümkündür. Yapay

⁷⁹ ChatGPT, “Hz. Peygamber Döneminde Mekke'deki Su Kaynaklarının Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Etkileri Üzerine Değerlendirme”, 2025.

⁸⁰ Kürşat Arslan, “Eğitimde Yapay Zeka ve Uygulamaları”, *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi* 11/1 (2020), 81.

zekânın en önemli imkânlarından biri olan artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik teknolojileri ile muhataplara Hz. Peygamber'in hayatı, yaşadığı mekanlar, yerler ve olaylar konusunda aktif bir öğrenme imkânı sağlanabilir. Siyer alanında gerekli kodlamalar yapılarak yazılı ve görsel eğitim materyalleri üretme kapasitesine sahip olan yapay zekâ teknolojilerinin ürettiği materyallerin etki performans seviyesini analiz edebilme özelliği de vardır. Bu sayede Siyer öğretimi esnasında en etkili ve hızlı yöntemlerin bulunması da mümkündür. Ayrıca yapay zekâ tabanlı sanal asistanları ve sohbet robotları aracılığı ile öğrencilerin interaktif diyalog kurabilecekleri, soru sorabilecekleri dinamik eğitim yöntemlerinin üretilmesi de mümkündür. Nitekim Fas'ın başkenti Rabat'ta açılan müzede ziyaretçilerin hizmetine sunulan Hz. Peygamber'in hayatını anlatan Beşir isimli yapay zekâ robotu bu alanın ilk örneklerinden olmuştur.⁸¹

Siyer eğitim ve öğretiminde yapay zekâ destekli uygulamaların kullanılmasının sağlayacağı yeniliklerden birisi de Hz. Peygamber'in yaşadığı tarihsel dönemin, coğrafyanın ve mekânların görselleştirilmesi ve simülasyonlar ile daha etkili bir şekilde sunulabilmesidir. Böylece Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili tarihi olaylar daha derinlemesine incelenebilecek ve öğrenciler tarih bilinci konusunda duygusal ve mekânsal bir farkındalık kazanacaktır. Nitekim kendi kültür ve değerlerini yansıtan vatandaşlık profiline uygun insan yetiştirme hedefine büyük önem veren Endonezya'da⁸² hedeflenen tarih bilincinin oluşması için yapay zekâ destekli uygulamalara dair ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Bu uygulamalar, bir yandan öğrencilerin tarih disiplinine karşı motivasyonunu arttırırken bir yandan da öğrenme süreçlerine aktif olarak katılmalarını sağlamaktadır.⁸³ Tüm bunların yanında yapay zekâ uygulamalarının Siyer alanında akademik eğitim ve öğretim süreçlerine de ciddi katkılar sağlaması mümkündür. Zira klasik Siyer kaynaklarında yer alan büyük miktardaki bilgilerin dijital ortama aktarılması ve yapay zekâ destekli analiz yöntemleriyle işlenmesi, araştırmacılara bu verileri daha hızlı, kolay ve sistematik bir şekilde inceleme imkânı sağlayacaktır. Bu durum, bir yandan yüksek lisans ve doktora sürecindeki öğrencilere geleneksel kaynaklarla daha etkili bir biçimde

⁸¹ IQNA Türkçe, "Peygamber Efendimiz'in Hayatını Anlatan İlk Yapay Zekâ Karakteri Beşir" (IQNA Türkçe) (2024).

⁸² Agus Nur Rochman - Sri Mastuti Purwaningsih, "Pengaruh Metode Example Non Example dengan Media Gambar Generatif AI terhadap Motivasi Belajar Siswa pada Pembelajaran Sejarah Kelas XI SMKN 6 Surabaya", *AVATARA, e-Journal Pendidikan Sejarah* 15/4 (2024), 3.

⁸³ Rochman - Purwaningsih, "Pengaruh Metode Example Non Example dengan Media Gambar Generatif AI terhadap Motivasi Belajar Siswa pada Pembelajaran Sejarah Kelas XI SMKN 6 Surabaya", 4.

çalışabilme imkânı verecek bir yandan da yeni araştırmalar için özgün akademik çalışmalar üretebilme fırsatı sunacaktır. Zira yeni şeyler üretebilmenin en etkili yollarından birisi de klasik kaynaklara hızlı bir şekilde erişebilmek ve bu kaynaklardaki verileri analiz etme imkânına sahip olmaktır. Ayrıca uzaktan eğitim ve hibrit eğitim modellerine entegre edilen yapay zekâ uygulamaları akademik çalışma yapan öğrencilerin yalnızca ders ortamında değil uzak eğitimle de bilgiye ulaşma imkanları sağlanabilecektir.⁸⁴

Sonuç

Yapay zekâ destekli teknolojiler, siyer alanında metin ve veri madenciliği, prosopografi ve sosyal ilişki analizi, görselleştirme ve simülasyon, mekânsal analiz ve haritalandırma, çeviri ve el yazması eserlerin çözümü, siyer öğretim materyallerinin üretimi gibi klasik yöntemlerin yanında pek çok alanda önemli imkanlar sunmaktadır. Ancak siyer disiplininin yalnızca tarihsel bir bilgi alanı değil, İslam dininin inanç, ahlak ve hukuk ilkeleriyle doğrudan ilişki içerisinde olması, bu teknolojilerin siyer alanında kullanımına dair farklı bir hassasiyet gözetilmesini zorunlu kılmaktadır. Zira söz konusu alan İslam toplumlarının inanç, ahlak, hukuk ve değerler sistemini şekillendiren temel referanslara kaynaklık etmektedir.

Bu bağlamda yapay zekâyı akademik metinlerin düzenlenmesi, tashih edilmesi ve akıcı hale getirilmesi gibi basit amaçların dışında derin akademik araştırmalar doğrultusunda kullanacak olan araştırmacıların yapay zekâ sistemlerinin veri işleyiş süreçleri hakkında da belli ölçüde bilgi sahibi olması gerekmektedir. Zira yapay zekâ sistemlerine kaynaklık eden verilerin doğru bir şekilde dijitalleştirildiğinden emin olmak, hangi veri setlerinin işleneceğini belirleyerek algoritmaları doğru bir şekilde eğitmek, büyük önem arz etmektedir. Aksi takdirde sık kullanılan ve yaygın veri kümelerinin ön plana çıkma riski doğacak, buna karşılık geleneksel siyer anlayışına kaynaklık eden klasik metinlerin geri planda kalma riski oluşacaktır. Bu durum ise siyer alanında yapay zekâ destekli analizlerin siyer geleneğine uygunluk ve kaynak güvenilirliği açısından ciddi sorunlar doğmasına yol açacaktır. Tüm bunlardan dolayı genelde ilahiyat alanında özel de ise Hz. Peygamberin hayatını konu edinen siyer alanında çalışan araştırmacı ve akademisyenlerin yapay zekâ sistemlerinin işleyiş mantığı, veri analiz süreçleri ve algoritmik yapılarına dair temel düzeyde bilgi sahibi olmaları kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu açıdan

⁸⁴ Ali Gül - Mete Sipahioğlu, “Yapay Zekânın Din Eğitimindeki Rolü: Fırsatlar, Zorluklar ve Geleceğe Yönelik Çıkarımlar”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/3 (2024), 299.

özellikle ilahiyat alanında akademisyenler ve araştırmacılar için yapay zekâ sistemlerinin yalnızca teknik olarak kullanımına yönelik değil, söz konusu teknolojilerin dini metinler üzerindeki etkilerini değerlendirebilecek bir seviyeye ulaştıracak kapsamlı eğitimlerin düzenlenmesi gerekmektedir.

Yapay zekâ sistemlerinin yaptığı analizleri ve ürettiği verileri hem metodolojik açıdan hem de içerik açısından denetleyebilecek mekanizmaların oluşturulması, siyer araştırmalarında ve genel olarak ilahiyat alanında büyük bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Zira insan çabasıyla analiz edilmesi neredeyse mümkün olmayan büyük ölçekteki veri setlerinden üretilen bilginin, İslam ilim geleneğinin içerik, usul ve esaslarına uygunluğunun denetlenebilmesi, yine ancak doğru şekilde eğitilmiş yapay zekâ sistemleri aracılığı ile mümkün olacaktır. Ayrıca sahih kaynaklardan oluşturulmuş veri havuzlarına dayanan, dini metinler konusunda duyarlı ve karar alma süreçleri şeffaf ve anlaşılır olan algoritmik yapılara sahip yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi hem siyer geleneği hem de İslami ilimler açısından zaruridir. Bu nedenle siyer alanında yapay zekâ kullanımına dair yapılacak çalışmaların yalnızca veri setlerini analiz etmek ve içerik üretmekle sınırlı kalmaması, aynı zamanda siyer alanında kullanılabilecek güvenilir yapay zekâ sistemlerinin üretilmesine de odaklanması gerekmektedir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlardan bir diğer önemli husus da siyer alanındaki klasik kaynakların dijitalleştirilme süreçlerinin hızlandırılmasına yönelik çalışmalara öncelik verilmesidir. Zira mevcut yapay zekâ sistemlerinin beslendiği veri kaynaklarının önemli bir kısmı ya Batı menşeli verilerin dijitalleştirilmesi yoluyla oluşturulmuş ya da İslam ülkelerindeki verilerin yine batı menşeli zihin dünyasının ön kabulleri, ideolojik yaklaşımları ve dini bakış açıları doğrultusunda dijitalleştirilmesiyle şekillenmiştir. Bu durum ister istemez İslam ilim geleneğinin kendine özgü bakış açısının, önceliklerinin ve dini hassasiyetlerinin geri planda kalmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla siyer kaynaklarının dijitalleştirilme süreçlerinin hızlandırılması ve siyer ilminin temel hassasiyetlerini gözetken bir anlayışla planlanarak yürütölmesi oldukça önemlidir. Nitekim dijitalleştirilme çalışmalarının tüm aşamalarının İslam ilim geleneğine vakıf, akademik araştırmalarda dini hassasiyetleri gözetecek uzmanlar tarafından yapılması, siyer alanında yapay zekâ kullanımını güvenli hale getirecek temel unsurlardan birisidir. Ayrıca büyük veri seti içerisinde hangi bölge, mezhep, ideoloji, ekol ve dini düşünceye sahip verilerin dijitalleştirildiğinin tespit edilmesine yönelik çalışmalar, dijital verilerin dağılımında ve üretilen bilgide temsil adaletinin sağlanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Zira bu çalışmalar sayesinde yapay zekâ analizleri ile üretilen

bilgide günümüze kadar ulaşan, farklı ekollere ve yorumlara sahip İslam düşünce geleneğinin tüm unsurlarının kapsayıcı ve dengeli bir şekilde yer alması sağlanacaktır.

Çalışmada tespit ve değerlendirmeler ışığında ulaşılan en önemli sonuçlardan biri de İslami ilimler alanında yapay zekâ kullanımını güvenilir hale getirecek İslam dininin değerler sistemini dikkate alan etik ilkelerin belirlenmesi zorunluluğudur. Bu bağlamda özelde “Siyer Araştırmalarında Yapay Zekâ Etik Belgesi”, daha geniş çerçevede “İlahiyat Araştırmalarında Yapay Zekâ Etik Belgesi” ve “İslam Ülkeleri Ortak Yapay Zekâ Etik Belgesi” oluşturulması kaçınılmaz bir zaruret olarak karşımızda durmaktadır. Zira İslam dininin inanç, ahlak ve hukuk ilkelerinin genel hassasiyet ve hedeflerini, dini metinlerin içerdiği değerleri gözetmeyen Avrupa Birliği, UNESCO, OECD gibi yapılar ve kurumlar tarafından oluşturulan etik belgelerle başta siyer olmak üzere İslami ilimlerde yapay zekâyı güvenilir bir şekilde kullanmak oldukça zordur. Bu nedenle ülkemizde başta İlahiyat Fakülteleri, İslami İlimler Merkezleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere ilgili paydaşların katkılarıyla başlatılacak kapsamlı ve uluslararası geçerliliğe sahip bir etik çerçevenin ve bu çerçeveye dayalı etik belgelerin oluşturulmasına yönelik çalışmalar, hem alana ciddi bir katkı sağlayacak hem de akademisyenler için yeni ve özgün araştırma sahalarının açılmasını sağlayacaktır.

Kaynakça | References

- Acar, Ali Kemal. “Din ve Teknoloji Etkileşiminde Yapay Zeka ve Transhümanizm’e Yaklaşımlar”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (Haziran 2023), 380-406. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1267034>
- Akyürek, Yakup. “Coğrafyanın Siyer Telifine Etkisi: Kelâî (ö. 634/1237) ve el-İktifâ’ Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme”. *İstem* 18/36 (2020), 489-498.
- Aladağ, Fatma. “Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/36 (2020), 773-796.
- Aladağ, Hüseyin Hilmi. “Grup Biyografisi ve Prosopografi: Bireysel Hikayelerin Kolektif Bağlamında Tematik Derinlik Arayışı”. *Öneri Dergisi* 20/63 (2025), 314-334. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.1555076>
- Alalaq, Ahmed Shaker. “Simulating Historical Figures through Artificial Intelligence”. *Preprint*.
- Altıntaş, Mustafa Cabir. “Sosyal Hayatın Dönüşümü: Yapay Zekanın Dini ve Sosyal Yaşama Etkileri”. *Din, Bilim ve Felsefe Arasında Yapay Zeka, Transhümanizm ve Dijitalleşme*. ed. Recep Erkmen. 111-130. Ankara: Paradigma Akademi, 2023.
- Arslan, Kürşat. “Eğitimde Yapay Zeka ve Uygulamaları”. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi* 11/1 (2020), 71-88. <https://orcid.org/0000-0003-4680-9561>
- Bal, Samet Yahya - Sarıkaya, Berat. “Kelami Açından İnsan Fıtratı ve Bilinci Bağlamında Yapay Zekâ ve Transhümanizm”. *Mavi Atlas* 10/2 (2022), 404-418. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.1119290>
- Baldini, Massimo. *İletişim Tarihi*. çev. Gül Batuş. İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2000.
- Barr, Avron - Feigenbaum, Edward A. *The Handbook of Artificial Intelligence, Volume I*. Los Altos, California: William Kaufmann, Inc., 1981.
- Bayat, Elif. *İnsan ve Yapay Zeka Ortak Üretimi Olan Resim ve Fotoğraf Eserlerinin Sanatsal Değerinin Arzu Nesnesi Olma Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*. İstanbul, Türkiye: Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master’s Thesis, 2024.
- Caine, Barbara. *Biyografi ve Tarih*. çev. Mehmet Sözen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.
- ChatGPT. “Ensar ve Muhacir Arasındaki Statü Farklılıkları: Prosopografik Bir

- Analiz”, 2025. <https://chat.openai.com>
- ChatGPT. “Hz. Peygamber Döneminde Mekke’deki Su Kaynaklarının Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Etkileri Üzerine Değerlendirme”, 2025.
- ChatGPT (OpenAI). *Bedir Savaşı: Alternatif Senaryolar Üzerinden Bir Tarihî Simülasyon*.
- ChatGPT (OpenAI). “Hz. Peygamber’in Diplomatik Mektuplarının Metin Madenciliği Analizi”, 2025. <https://chat.openai.com/>
- Çakır, Furkan. “Yapay Zekâ ve Hadis”. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (Eylül 2023), 109-131. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.1240725>
- Değirmenci, Can Hikmet - Aydın, İsmail Hakkı. *Yapay Zekâ*. İstanbul: Girdap Kitap, 2018.
- Düzenli, Muhittin. “İslamî Kaynaklarda Dijitalleşme ve Akademik Okuma Üzerindeki Etkileri”. *VIII. Dinî Yayınlar Kongresi Bildirileri*. 210-227. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021.
- EEA-CSIC, Equipo de Investigación. “Prosopografía de los ulemas de al-Andalus (FFI2010-20428)”. Escuela de Estudios Árabes - CSIC, 2010. <https://www.eea.csic.es/eea-proyectos-investigacion-terminados-recientemente/prosopografia-de-los-ulemas-de-al-andalus-ffi2010-20428/>
- EEA-CSIC, Equipo de Investigación. “Redes de ulemas andalusíes: estructuras de transmisión del saber y relaciones interpersonales”. Escuela de Estudios Árabes - CSIC, ts. <https://www.eea.csic.es/eea-proyectos-investigacion-terminados-recientemente/redes-de-ulemas-andalusies-estructuras-de-transmision-del-saber-y-relaciones-interpersonales/>
- English, Al Jazeera. “The Miraculous Life of Prophet Muhammad - Documentary Trailer”, 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=zUbiHhn2u9A>
- Eravcı, Bahaeddin vd. “Tarih Araştırmaları ve Yapay Zeka”. *AUSBD (Artificial Intelligence and Social Sciences Teaching Special Issue)* 2024 (Aralık 2024), 8-16. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1544216>
- Erdoğan, Gökhan. “Yapay Zekâ ve Hukukuna Genel Bir Bakış”. *Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını* 66/1 (Mart 2021), 117-192.
- Fayda, Mustafa. “Siyer Sahasındaki İlk Telif Çalışmaları”. *Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Sempozyumu*. 357-367. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1985.
- Gelgeç, Sevim. “Yapay Zekâ Modellerinin Tefsir Tarihi Özelinde İncelenmesi”.

- Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/3 (Özel Sayı: Yapay Zeka ve İlahiyat: Yeni Paradigmalar) (2024), 493-519.
- Gençer, Rıdvan - Altun, Adnan. “Dijital Tarihin Pratiği: Projelere Yönelik Bir İnceleme”. 8. *Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu*. https://www.researchgate.net/publication/378032571_Dijital_Tarihin_Pratiği_Projelere_Yonelik_Bir_Inceleme
- George, Ginu - Thomas, Mary Rani. “Integration of Artificial Intelligence in Human Resource”. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE)* 9/2 (2019), 5069-5073.
- Gökmen, Emrah. “Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu Özelinde Yapay Zekânın İslâm ve Türk Hukuku Üzerinden Mukayeseli Olarak Değerlendirilmesi”. *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (2022), 931-992. <https://doi.org/10.47136/asbuhfd.1073488>
- Gül, Ali - Sipahioğlu, Mete. “Yapay Zekânın Din Eğitimindeki Rolü: Fırsatlar, Zorluklar ve Geleceğe Yönelik Çıkarımlar”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/3 (2024), 293-323.
- Gülşen, S. D. “Arapça Yabancı Dil Öğretiminde Yapay Zekanın Geleceği, ChatGPT Örneği”. *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies* 2023/33 (2023), 1057-1070.
- Haber7. “Peygamberimiz (s.a.v.)’in Evi 3D Teknolojisiyle Yeniden Canlandırıldı”, 2024. <https://video.haber7.com/video-galeri/221804-peygamberimiz-savin-evi-3d-teknolojisiyle-yeniden-canlandirildi>
- Hall, Mark, diğerleri. “The WEKA Data Mining Software: An Update”. *ACM SIGKDD Explorations Newsletter* 11/1 (2009), 10-18.
- Hansenberger, Silvio. *Die zivilrechtliche Haftung für autonome Drohnen unter Einbezug von Zulassungs- und Betriebsvorschriften*. Berlin: Carl Grossmann Verlag, 2018.
- IQNA Türkçe. “Peygamber Efendimiz’in Hayatını Anlatan İlk Yapay Zekâ Karakteri Beşir”. IQNA Türkçe. 2024. <https://iqna.ir/tr/news/3485043/peygamber-efendimiz%E2%80%99in-hayat%C4%B1n%C4%B1-anlatan-ilk-yapay-zeka-karakteri-be%C5%9Fir>
- Islamic World Educational, Scientific and Cultural Organization (ICESCO). “ICESCO Hosts Exhibition and Museum on Prophet Muhammad’s Life and Islamic Civilization”. 2022. <https://www.icesco.org/en/2022/11/08/icesco-hosts-exhibition-and-museum-on-prophet-muhammads-life-and-islamic-civilization/>
- Kara, İrfan. *Kur’an Araştırmalarında Yapay Zekâ*. ed. Cihan Kara. İstanbul:

- Kitap Dünyası Yayınları, 2024.
- Karabulut, Burak. “Yapay Zeka Bağlamında Yaratıcılık ve Görsel Tasarımın Geleceği”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 20/79 (2021), 1517-1539.
- Karayiğit, Rahime. “Dijitalleştirme Çalışmalarında El Yazması Metinlerin Yapay Zekâ Yardımıyla Deşifre Edilmesi: eScriptorium Programı Örneği”. *İslam Araştırmaları Dergisi* 53 (2025), 189-197.
- Köse, Feyza Betül. “Çağdaş Dönem İslâm Tarih Yazıcılığında Bir Yaklaşım Soruşturması: Prosopografi”. *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/2 (Aralık 2023), 532-548. <https://doi.org/10.14395/hid.1343180>
- Köse, Feyza Betül. “Tarih Araştırmalarında Prosopografi Yaklaşımı”. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (Eylül 2023), 425-459. <https://doi.org/10.56720/mevzu.1322279>
- Kubaisi, Abdel Aziz Shaker Hamdan Al. “Ethics of Artificial Intelligence a Purposeful and Foundational Study in Light of the Sunnah of Prophet Muhammad”. *Religions* 15/1300 (2024).
- Larose, Daniel T. - Larose, Chantal D. *Discovering Knowledge in Data: An Introduction to Data Mining*. John Wiley & Sons, 2014.
- Leonhard, Gerd. *Teknolojiye Karşı İnsanlık*. İstanbul: Siyah Kitap, 2018.
- Maral, Taylan. “Sosyal Bilimlerin Kesişim Noktası: Yapay Zeka ve Etik”. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi "Yapay Zeka ve Sosyal Bilimler Öğretim" Özel Sayısı* (2024), 17-33.
- Najeeb, Moath Mustafa Ahmad. “Towards a deep learning-based approach for hadith classification”. *European Journal of Engineering and Technology* 6/3 (Mart 2021), 9-15.
- Oz, Saban. “Tweet by Saban Oz”, 2024. https://x.com/sabanoz_/status/1893005876664967676
- Öter, Gizem - Hançer, Emrah. “İslami Kaynakların Metin Madenciliği Yöntemleriyle İncelenmesi”. *Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Uluslararası Sempozyum Bildiri Özet ve Tam Metin Kitabı*. ed. Yıldray Sipahi. 227-236. Burdur: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 2022.
- Özdemir, Mehmet. “Siyer Yazıcılığı Üzerine”. *Milel ve Nihal* 4/3 (2007), 129-162.
- Özdemir, Mehmet Nadir. “Siyer-i Nebî Tarih’ten Farklı mı Okunmalı? - Fil Olayı Bağlamında Bir Değerlendirme”. *EKEV Akademi Dergisi* 18/59 (2014), 247-255.
- Özkuyumcu, Nadir. “Mukavvîs”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 31/137-138. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2020.

- Öztemel, Ercan. “Yapay Zeka ve Din”. *Yapay Zekâ Transhümanizm ve Din*. ed. Muhammed Kızılgeçit, vd. 17-30. Ankara: DİB Yayınları, 2021.
- Paju, Petri vd. *Digital and Distant Histories: Emergent Approaches within the New Digital History*. Helsinki: Helsinki University Press, 2020.
- Palabıyık, M. H. “Akademik Siyer Yazıcılığı: Yaklaşımlar, Metodlar ve Sorunlar Bağlamında”. *Türkiye’de Siret Yazıcılığı Siret Sempozyumu I*. Ankara, 2012.
- Penrose, Roger. *Bilgisayar ve Zeka: Kralın Yeni Usu-I*. Ankara, Türkiye: TÜBİTAK Yayınları, 2000.
- Polat, Selahattin. “Siyerin Neliği Bağlamında Siyer Yazıcılığının Sorunları”. *Siret Sempozyumu I –Türkiye’de Siret Yazıcılığı-*. 257-270. Ankara: Meridyen Kitaplığı, 2012.
- Rafi, Mezbah Uddin. “The Potential of AI to Simulate Real-Time Historical What-If Scenarios”. *arXiv* 2409.0086 (2024).
- Rochman, Agus Nur - Purwaningsih, Sri Mastuti. “Pengaruh Metode Example Non Example dengan Media Gambar Generatif AI terhadap Motivasi Belajar Siswa pada Pembelajaran Sejarah Kelas XI SMKN 6 Surabaya”. *AVATARA, e-Journal Pendidikan Sejarah* 15/4 (2024), 1-9.
- Rumsey, David - Williams, Meredith. “Historical Maps in GIS”. *Past Time, Past Place: GIS for History*. ed. Anne Kelly Knowles. 1-18. US: ESRI Press, 2002.
- Russell, Stuart - Norvig, Peter. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. New Jersey: Pearson, 3rd Basım, 2010.
- Sadiyah, Fatichatus. “Scientific Hadiths and Its Implementation in The Emergence of Artificial Intelligence (AI)”. *Dirosatuna: Journal of Islamic Studies* 7/1 (2024), 1-15. <https://doi.org/10.31538/dirosatuna.v6i2.4590>
- Saloot, Mohammad Arshi vd. “Hadith data mining and classification: a comparative analysis”. *Artificial Intelligence Review* 46 (2016), 113-128. <https://doi.org/10.1007/s10462-016-9458-x>
- Saraçoğlu, Tuba Nur. “Dijital Beşerî Bilimler Bağlamında İlahiyat/İslâmî İlimler”. *İslam Tetkikleri Dergisi* 12/2 (2022), 845-891.
- Sarfaz, Sumaira. “The Impact of Learning Quran n Sunnah through Artificial Intelligence in Children and the Prophetic Method of Teaching: A Comparative Analysis”. *Al-Manhal Research Journal* 4/2 (Haziran 2024), 103-115.
- Shogar, Ibrahim. “Role of Islamic Thought and Culture in the Artificial Intelligence World”. *Semarak International Journal of Islamic Studies*

- and Culture* 3/1 (2024), 1-8. <https://doi.org/s>
- Srivastava, Jaideep, diğerleri. “Web Usage Mining: Discovery and Applications of Usage Patterns from Web Data”. *ACM SIGKDD Explorations Newsletter* 1/2 (2000), 12-23.
- Time Machine Organisation. “About Us”, 2025. <https://www.timemachine.eu/about-us/>
- Tombul, Sema. “Veri Madenciliği Tekniklerinin ve Algoritmik Araştırmaların Hadis İlmine Uygulanabilirliği”. *Eskiyeni* 44 (Eylül 2021), 461-474. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.960636>
- Uğur, Yunus. *Osmanlı Şehir Tipolojileri ve Atlası (1450-1700)*. İstanbul: TÜBİTAK Araştırma Destek Programları Başkanlığı (ARDEB), 2016.
- Uğur, Yunus. “Tarihçilik Sahasında Teknolojik İmkanlardan Yararlanma”. *Tarih Bilimi ve Metodolojisi*. ed. Mehmet Yaşar Ertaş. 377-381. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019.
- Umut, Tuba Nur. “Yapay Zekâ Etiği Çerçevesinde Özerklik ve Özgür İrade Tartışmaları”. *Yapay Zekâ Etiği: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım*. ed. Tayyibe Bardakçı - M. İhsan Karaman. 57-81. İstanbul: İsar Yayınları, 2022.
- University of Michigan-Dearborn. “AI’s Mysterious Black Box Problem Explained”. University of Michigan-Dearborn. 2023. Erişim 10 Mart 2025. <https://umdearborn.edu/news/ais-mysterious-black-box-problem-explained>
- Ünal, Sevim. “İbadetlerle İlgili Fetvalar ve Yapay Zekâ Uygulamaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/3 (Aralık 2024), 161-192. <https://doi.org/10.33415/daad.1580752>
- Verboven, Koenraad vd. “A Short Manual to the Art of Prosopography”. *Prosopography Approaches and Applications: A Handbook*. ed. K. S. B. Keats-Rohan. 36-59. Oxford: University of Oxford, 2007.
- Witten, Ian H. vd. *Data Mining: Practical Machine Learning Tools and Techniques*. Morgan Kaufmann, 2016.
- Endüstri 4.0. “Yapay Zekâ, Makine Öğrenimi ve Derin Öğrenme Arasındaki Farklar”. 2020. Erişim 30 Ocak 2025. <https://www.endustri40.com/yapay-zeka-makine-ogrenimi-ve-derin-ogrenme-arasindaki-farklar/>